

Tillæg til Vore Kirkegårde bind 19 nr. 11

Foreningen for kirkegårdskultur

Nye medlemmer

Afdeling A.

Kværndrup menighedsråd, Kværndrup.
Hvorup menighedsråd, Nørresundby.

Afdeling C.

Kirkegårdsgartner Skriver, Ringkøbing.
Havearkitekt J. Arevad-Jacobsen, Viby J.
Gartner Kaj Petersen, Hedehusene.

Afdeling D.

Seminarie lærer W. Demar, Uppsala.

Generalforsamling

Foreningen af kirkegårdsinspektorer m. v. afholdt i dagene 24.—27. august sin årlige ordinære generalforsamling på Bornholm, nærmere betegnet Alexandersens Hotel i Sandvig. Generalforsamlingen afvikledes programmæssigt med saglige forhandlinger. Formanden, inspektør Raahauge-Askegaard genvalgte med akklamation. P. Skovlund, Søllerød, ønskede ikke genvalg, i stedet valgte Holger Nielsen, Lyngby, der overtog sekretærposten. Til revisor valgte Aage Fich, Hellerup. Øvrige valg var genvalg.

Der var arrangeret busture Bornholm rundt, hvor deltagerne fik lejlighed til at glæde sig over den forskelligartede natur, som denne skønne ø er så rig på. Endvidere var der arrangeret ekskursioner bl. a. til de store granitbrud, hvor der blev lejlighed til at se, hvorfra og hvordan de sten og fliser, deltagerne til daglig arbejder med, brydes og behandles. De bornholmske kirkegårde, der blev besøgt, bar alle præg af, at man her har let adgang til stenmaterialerne; man skulle således lede for at finde en natursten, og hækkene var i overvejende grad erstattet af granitrammer; en ryghæk ville have haft en mildnende virkning og fremhævet de enkelte sten. En undtagelse var dog Klemensker kirkegård, der adskilte sig fra de øvrige ved sine smukke og velholdte ryghække af bøg, desuden var kirkegården smukt terraseret. Dens regulering er i 1930-erne planlagt af havearkitekt Johannes Tholle i samarbejde med daværende provst Arne Rohde.

Et firma demonstrerede en kombineret brækstang og slaghammer, et redskab der efter al sandsynlighed vil kunne lette arbejdet i hårde og frosne grave.

I busturene til Bornholms seværdigheder deltog foruden damerne også vore svenske gæster. Vejret var det bedst mulige med solskin hver dag.

Et skår i glæden ved alt det, vi oplevede af smukke og interessante ting, var, at ikke samtlige medlemmer havde meldt sig til deltagelse i årsmødet, ingen ville have fortrudt det. Næste årsmøde bliver på Hindsgavl.

I radioen

I serien af foredrag tilrettelagt af radioudvalget for gartneri og havebrug talte havearkitekt Johannes Tholle søndag formiddag 14. 9. 58 om: Aktuelt for kirkegårdene.

Allehelgensdag

falder i år på en lørdag (1. november), og selv om allehelgensandagterne først holdes om søndagen, må det forudsættes, at begge dage kalder på stort besøg på såvel protestantiske som katolske kirkegårde. I Sverige fejrer man samtidig gravsmykningdagen. Den smukke skik at sætte levende lys på gravene bør kirkegårdenes ledelse understøtte på den måde, der stemmer bedst med forholdene, uden at man deraf forledes til at glemme de friske blomster.

Dødsfald

93 år gammel er tidligere formand for Foreningen for Kirkegårdskultur, Axel Bartholdy Møller, afgået ved døden. Han var foreningens 5. formand, valgt i 1931, og fungerede, til han i 1936 afløstes af daværende domprovst C. F. Scharling, med hvem han samtidigt var kommet ind i bestyrelsen. Han har her i bladet skrevet en del artikler, bl. a. om vore Allehelgensandagter, om Brabrand nye kirkegård m. fl.

Som ung præst mødte jeg Bartholdy Møller, medens han endnu var fungerende sognepræst i Brabrand. Det umiddelbare indtryk ved mødet med ham var den fine kultur, der strømmede én i møde fra hele hans personlighed. Fri for enhver form for grovhed, fri for påtaget overlegenhed mødte han sine præstebroere — yngre såvel som ældre — med stor venlighed. Man mærkede den gamle slægtskultur fra præstegårdens „guldaldertid“, — født i den store, smukke og anseelige præstegård i Herfølge, hvor hans far var sognepræst. Men sammen med sin slægtsarv var han en velbegavet og selvstændigt tænkende præst, hvis ind-

læg man glædede sig over at lytte til ved vore konventer og andre sammenkomster.

Han hørte hjemme i den grundtvigske lejr og har på en smuk måde skildret sit barndomshjem i „Minder fra gamle grundtvigske Hjem“. Men hertil kommer en række værdifulde skrifter fra hans hånd, bl. a. „Ved døbefonten“, „Til Alters“, „Ved Paasketid“.

Jeg kan ikke sige, at jeg har kendskab til pastor Bartholdy Møllers indsats i vor forening, men jeg er sikker på, at han har udført sit hverv med stor troskab og nidkærhed. Sådan har jeg kendt ham som præst, og som medlem af Den danske Præsteforening, hvor han troligt fulgte vore kursus på Københavns Universitet helt op i sin høje alderdom. Da jeg i april d. å. deltog i præsteforeningens kredsmøde for København og Frederiksberg, var han een af de trofaste, der mødte op for at høre lidt om foreningens virke for den nye lønningslov.

Ved hans død blev der skrevet: „En trofast kirkens og menighedens tjener, en fin og nobel præsteskikkelse og et elskeligt menneske, — det er det vidnesbyrd, der vil lyde ved hans død.“ Jeg giver dette vidnesbyrd min fulde tilslutning, — og vi vil ære hans minde iblandt os.

Carl Bay.

Fra danske dagblade

$\frac{19}{100}$ (Randers Amtsavis): Hvordan behandler vi vore døde?

$\frac{19}{100}$ (Randers Soc.-Dem.): Kirkegården skal være sine grave bekendt.

$\frac{20}{100}$ (Ekstrabl.): Gentofte ofrer kr. 750.000 på Maribjerg krematorium.

$\frac{21}{100}$ (Vendsyssel Tid.): Urnehave indrettes på Sæby kgd.

$\frac{20}{100}$ (Viborg Stifts Folkebl.): Viborg menighedsr. går til kommunen med krematorieplanerne. Man vil anlægge urnehave og opføre hegnsmure (havearkitekt *Johannes Tholle*).

$\frac{23}{100}$ (Sydfyn): Egense kgd. er udvidet med c. 1300 m² (budget kr. 20.635, insp. *J. Gravesen*).

$\frac{27}{100}$ (Kolding Folkebl.): Kolding Nordre kirkegård er overdraget de kirkelige myndigheder. Den omfatter mere end 23 ha og c. 3 ha er anlagt.

$\frac{30}{100}$ (Politiken): Tuborgfondet giver kr. 20.000 til restaurering af den danske tropekirkegård på Guldkysten (arkitekt *Max Gerlach*).

$\frac{3}{4}$ (Aalborg Amtstid.): Udv. af Astrup kgd. forestående.

$\frac{1}{4}$ (Dag. Nyheder): Tyskere skal samle 7000 tyske grave her.

$\frac{1}{4}$ (Middelfart Venstrebl.): Der købes areal for udv. af Middelfart kgd.

$\frac{5}{4}$ (Skanderborg Amts Avis): Linå kgd. udvides i terrasser (havearkitekt *Johannes Tholle*, anlægsgartner *Gunnar Knudsen*, Ry, — omkost. c. kr. 100.000).

$\frac{11}{4}$ (Holstebro Avis): Vis kirkegårdskultur.

$\frac{13}{4}$ (Vendsyssel Tid.): Det haster med udv. af Brønderslev kgd.

$\frac{15}{4}$ (Vendsyssel Tid.): Udv. af Hirtshals kgd. påbegyndes snart.

$\frac{17}{4}$ (Præstø Avis): Kgd. i st. for bane i Vordingborg.

$\frac{2}{8}$ (Fr.havns Avis): Bangsbostrand kgd.

$\frac{3}{8}$ (Vendsyssel Tid.): Arealet tiltænkt Bangsbostrand kgd. oversvømmet.

$\frac{9}{8}$ (Vestkysten): Kirkegårdsanlæg - kirkegårdsformer (*Poul Hansen*).

$\frac{18}{8}$ (Venstre Folkebl.): Nordrup kgd. er under regulering.

$\frac{19}{8}$ (Fr.borg Amts Avis): Den ny kgd. i Hillerød tager form (ark. *Max Brüel*, insp. *S. Hansen*).

$\frac{20}{8}$ (Skanderborg Amts Avis): Tulstrup kgd. skal reguleres for at skaffe plads.

$\frac{23}{8}$ (Sønderjyden): De tyske grave skal flyttes af special-grupper.

$\frac{25}{8}$ (Aalborg Amtstid.): 2000 tyske grave til Aalborg i år?

$\frac{26}{8}$ (Holstebro Avis): Holstebro kgd. erhverver jord af Frydenlund til udv.

$\frac{28}{8}$ (Aalborg Amtstid.): Aalborg kirkegårdsvæsen centraliseres.

$\frac{30}{8}$ (Kalundborg Folkebl.): Den ny kgd. i Jyderup færdig (konsulent *Kr. Bækhoj*, anlægsgt. *Ejvind Petersen* m. fl., — kr. 85.000).

$\frac{1}{4}$ (Middelfart Venstrebl.): Der skal udarbejdes plan til udv. af Søndre kgd. i Middelfart.

$\frac{11}{4}$ (Vendsyssel Tid.): Menigheds møde om Bangsbostrand kgd.

$\frac{17}{4}$ (Dag. Nyheder): Flytning af de tyske soldatergr. tidligst 1959.

$\frac{22}{4}$ (Silkeborg Avis): Udv. af Alderslyst kgd. tilplantes i efteråret (havearkitekt *Johannes Tholle*, graver *Overby Larsen*).

Fra norske dagblade

$\frac{12}{4}$ (Gjengangeren): Borre kgd. utvides.

$\frac{12}{4}$ (Hamar Stiftstid.): Utv. av Vinger kgd. med 20 dekar.

$\frac{3}{4}$ (Sogn Folkebl.): Utv. av Bø kgd. vil koste 13.700 kr. for 260 m².

$\frac{18}{4}$ (Fædrelandsvennen): Ny vedtægt for Kvinesdal kgd. Gravkarme bort.

$\frac{18}{4}$ (Arbeidets rett): Planer for utv. av Røros kgd. må nu utarbejdes.

$\frac{25}{4}$ (Nationen): Vokrere kgd.

$\frac{28}{4}$ (Sogningen): Balestrand kommune held fast på utv. av Tjugum kgd.

- $\frac{1}{8}$ (Morgenposten): En av landets vakreste kgd. (Totenviken).
 $\frac{2}{8}$ (Tiden): Hvor længe skal spørgsm. om utv. av Barbu kgd. ligge uløst?
 $\frac{1}{6}$ (Tiden): Fjære kgd. utv. med 3,5 mål.
 $\frac{1}{6}$ (Rogaland): Sand kgd. skal utv. med 4—5 dekar.
 $\frac{5}{6}$ (Velgeren): Hov kgd. er utv. og forskønnet for kr. 20.000.
 $\frac{1}{10}$ (Vårt Land): Trangt om plassen også for de døde i Oslo.

Fra svenske dagblade

- $\frac{2}{3}$ (Nordsvenska Dagbl.): Ny kgd. for 500.000 kr. i Lyckelse (arkitekt *Ake Lundberg*).
 $\frac{2}{5}$ (Östgöta Correspond.): Gröna östgötakgd. studeres vid exkursion.
 $\frac{2}{8}$ (Nordsvenske Dagbl.): Vilsam skönhet präglar nya kgd. i Backen (Trdgsark. *W. Bauer*, trädgsm. *Birher Lindell*).
 $\frac{1}{4}$ (Nya Werml.tidn.): Kgd. i Ed utv. (16.000 m², trdgsark. *E. Jacobson*).
 $\frac{1}{5}$ (Hälsinglands Tidn.): Nytt kgdsområde ger Ljusdal 2.000 nya gravpl. (professor *Sven Ivar Lind*, Stockholm).
 $\frac{1}{4}$ (Morgon Tidn.): Tävling om begravningspl. i Räcksta avgjort, — 1ste pris gik til ark. *Klas Fåhrens* og trdgark. *G. Martinsson* m. fl.
 $\frac{1}{8}$ (Nya Werml. Tidn.): Ny kgd. i Hällefors planl.
 $\frac{2}{8}$ (Östgöta Corresp.): Kyrkogård i Sund i modernt skick (trgsass. *Harry Johansson* og trgs-konsulent *Eric Lind*).

Fra tidsskrifterne

Blomster nr. 9: Kransesalget i tilbagegang og hvorfor? (*Kaj Nielsen*).

Der Naturstein nr. 7: Ehrenmale aus Granitfindlinge (*Werner Lindner*). Findlingsgrabmale in Norddeutschland.

Det Bedste, august 1958: Hvis De skulle ordne en begravelse (*Erik Drejer*).

Deutsche Friedhofskultur nr. 6: Soll der alte Schlender weitergehen? Die Gestaltung des Grabmals (prof. *G. Albert*). Erläuterungsbericht für die gärtnerische Umgestaltung des Friedhofes in Lägerdorf/Holstein (*Karl v. Schierstedt*). — Nr. 7: Kleine Schritte zum weiten Ziel (*Herbert Grünwald*). Das Friedhofswesen der Stadt Essen. Der neue Parkfriedhof in Unterbach b. Düsseldorf (*Joachim Zueftl*). Ehrenmal rollte von Belgien nach Braunschweig (*Lorenz Hafner*). Wildschaden auf Friedhöfen (*Paul Kolfertz*). Der Friedhof der Alexiner Brüder in Neusz (*Osw. Woelke*). Gestaltungsfragen bei

Reihengrabfeldern (*Günther Vogel*), m. m. — Nr. 8: Mustergräber sind sehr wichtig. Münchens Friedhöfe. Über die Anlage von Urnengräbern (*G. Vogel*). Farne für den Friedhof (*Georg Olbrich*). Friedhofgebührenspegel im Jahr 1903. Friedhofsgestaltung (*Franz Tempich*) m. m.

Friedhof und Denkmal nr. 5/6: Das Bild der Friedhöf vom Standpunkt der Städte, Kreise und Landgemeinden (Dr. *Dierkes*). Die Gestaltung des Grabmals (prof. *Gustav Albert*). Von Münchens Friedhöfen (oberbaurat *Delisle*), m. m.

Garten und Landschaft nr. 9: Friedhofsrecht und Grabmalordnung — zwei bedeutsame Rechtsgutachten.

Ignis nr. 7: Nya lagbestemm. betr. begravningsväsendet (*Sten Wassberg*). I vad mån kan driften på våra begravningsplatser lämpligen rationaliseras (*Tage Attermark*). — Nr. 8: Kapellkrematoriet i Värnamo (*Hugo Bolker*). Hur Värnamo kapellkrematorium kommit till stånd (*Emil Sjöberg*). Invigningen av krematoriet i Värnamo (*O. Övden*). — Nr. 9: Kyrkogården och kapellkrematoriet i Husqvarna (*H. Ericson*). Hur Husqvarna fått nyt begravningsplats och kapellkrematorium (*H. Jacobson*). Husqvarna kapellkrematorium och kyrkogårds invigning.

Kriegsgräberfürsorge nr. 4: Umbettung in Frankreich und Italien, Appell an das Gewissen der Welt. Neue Kriegsgräberabkommen zu erarten. Italienische Ehrenstätten in der Bundesrepublik. Das System der Nationalfriedhöfe (dr. *Fritz Debus*), m. m. — Nr. 5: Kriegsgräberabkommen mit Griechenland. Umbettung nach Dagneux beginnen. Kreuze in der Wüste. Drei neue Ehrenstätten eingeweiht. Deutsche Soldatengräber auf US-Friedhöfen, m. m.

Kunst und Stein nr. 4: Der Geusenfriedhof in Köln.

Landsbygraveren nr. 7: Taxter for renholdelse og grandækning af gravsteder m. m. — Nr. 8: Hjælp ved fastsættelse af lønninger (*H. Olesen*). Syge thujahække (*Niels P. Sørensen*). Det er klippetid (*Kristian Andersen*). — nr. 9: Ved du? (om gravdybde m. m., *H. Thomsen*). Fastsættelse af lønninger.

Menighedsrådenes Blad nr. 7: Kortlægning og registrering af kirkegårdens grave (*Poul Hansen*).

Pharos nr. august: Two new crematoria opened. News from abroad. The law relating to cremation.

Steinmetz und Steinbildhauer nr. 7: Friedhofsrecht und Grabmalordnung. — Nr. 9: Gestaltung

eines Ehrenhaines im Wiener Zentralfriedhof (*E. Ihm*). Der grüne Friedhof, Beispiel und Forderungen für den Landfriedhof (*Pfister*).

Stenhuggertidende nr. 3: Generalforsamlingen i Foreningen for Kirkegårdskultur.

Viola 13% 1958: Kyrkogårdsf. trivdes gott i Södertälje (referat af møder).

Fra det faglige bogmarked

Forlaget **F. Bruckmann** i München fejrer 15. 11. 58 sit 100 års jubilæum. Idet vi henviser til de talrige anmeldelser af gode fagbøger, som er udkommet på dette forlag og har fået en anmeldelse også i vore spalter, ønsker vi forlaget til lykke og takker for godt samarbejde gennem en hel del år.

Danmarks vilde planter, red. af Knut Færgi og Eric Hultén. 4°, hefte 1—5, Branner og Korch, Kbh. 1958.

Det stort anlagte værk om vilde planter omfatter ikke bare Danmark, men også andre nordiske lande, og fra vort rige medtages bl. a. også planter fra Færøerne og Grønland. Teksten skrives af *M. Skytte Christiansen*, tegningerne af *Henning Anthon*, og professor *Tyge W. Bocher* har også hidrag deri. Det er i forlagets omtale på bagsiden antydnet, at der vil komme c. 300 plancher med 800 afbildninger, desuden 32 farvefotografier af naturmiljøer og 100 tegninger i 2 farver m. m. Det skulle blive 2 vægtige bind med c. 500 sider i hver. Med den aktuelle interesse for natur og livet i naturen er det ikke underligt, at sådanne bøger bliver *best sellers*, og de allerede udsendte hefter lover godt for det samme i dette tilfælde.

Otto Valentin: Mauern und Wege im Garten. 8°, 80 s. Georg Callwey, München 1958. DM. 12,50.

Den bekendte tyske havearkitekt har i denne bog i text og fine billeder givet en mængde gode anvisninger på de muligheder, der er for støttemure, flisegange, køreveje m. m., ikke blot (som i bogtitlen angivet) for haver, men også med eksempler fra kirkegårde, — naturstensmure, kampestensmure, med eller uden skjult beton, brystningsmure, hegnsmure o. s. v. Billedeksempler bl. a. fra skovkirkegården i Stockholm, kirkegårdsmur fra Sydtykland. Også af trappeeksempler er der billeder fra landsbykirkegårde. Og så er der nogle meget talende billedeksempler på flisemosaik i flere størrelsesordener, — alt dette på krideret papir. På mat papir er der staudelister og tekniske tegninger af trapper og murværker.

Mededelingen en jaaroverzicht 1957 der oorlogsgravenstichting. 8°, 24 + 16 s. Juli 1958.

Med forsidebillede fra columbariet i Djakarta og med andre billeder fra ind- og udlandets soldatergrave har den nederlandske krigsgravsorganisation udsendt sin beretning. Det fremgår bl. a., at der er en særlig begravelsesplads ved Oslos Vestre med 23 fra Nederlandene.

Resolutioner m. m.

Kirkeministeriets skriv. af 20% (til samtlige stiftsøvrigheder) om, at der af de kirkelige kasser kan ydes tilskud til telefon til organister og kirkebetjente i købstæder samt herudover til en telefon, der kan anbringes enten hos kirkeværgen, kassereren eller menighedsrådets formand eller eventuelt i kirken.

I et med hr. stiftamtmandens og Deres Højærværdigheds erklæring af 30. marts 1954 her til indsendt andragende har menighedsrådene for Århus købstads 7 sogne anholdt om, at de hidtil gældende regler for ydelse af tilskud af den kirkelige ligning til telefonhold til præster og den øvrige betjening ved købstadkirkerne må blive ændret.

Efter de hidtil gældende regler er det overladt til stiftsøvrigheden i hvert enkelt tilfælde at afgøre, om der måtte foreligge sådanne særlige omstændigheder, som gør det forsvarligt helt eller delvis på vedkommende kirkekasses eller kirkebetjeningskasses overslag at optage udgift til telefon til præster, kordegne og kirkegårdsinspektører i købstæderne, medens derimod udgifter til telefonhold til den øvrige betjening såvel som til kirkeværge og kirkekasserer må være den kirkelige ligning uvedkommende.

Disse regler ønskes nu udvidet, således at der af den kirkelige ligning kan ydes tilskud til telefon også til organisten, kirkebetjenten, kirkeværgen og kirkekassereren samt menighedsrådets formand i købstæderne.

Således foranlediget skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet, såfremt stiftsøvrigheden i det enkelte tilfælde finder det forsvarligt, ikke skal modsætte sig, at der i købstæder af vedkommende kirkelige kasse ydes et passende tilskud til telefon til faste organister og kirkebetjente, samt herudover til én telefon, der efter menighedsrådets ønske kan være anbragt enten hos kirkeværgen, kassereren eller menighedsrådets formand eller eventuelt i kirken.